

המרכז הארצי לזכויות התלמיד/ה

מארג היחסים במוסדות חינוך

מבוא לחשיבה- החינוך לשוויון ואיסור הפליה

טובה בן ארי

מדינת ישראל צמחה מתוך חברה שההגנה על ילדיה, אנו מכירים במציאות של חברה מרובת תרבויות וזהויות, מכבדת את ההשתייכויות הקבוצתיות השונות. נקודת המוצא היסודית היא הילד עצמו, כאדם וכאינדיבידואל וההכרה בזכויותיו כפרט. התלמידים שלנו הם ה"אזרחים" של מערכת החינוך והמדינה בכלל. המוסד החינוכי מפגיש "שונים" בתחומי עניין משותפים, ככזה אמור הוא לכבד את זכויותיהם של חברי קהילת המוסד החינוכי. ריבוי נקודות המבט התרבותיות, האמונה והאידיאולוגיות שאנו מצווים כיום לכבד, גוזר ריבוי של יצירת איזונים בתרבות הבית ספרית.

כב' השופטת סביונה רוטלוי, במאמר: מעמדם של ילדים בחברה הישראלית - לקראת שינוי!

"..גם אם הילדות מתאפיינת בתלות בעולם המבוגרים, ההולכת ופוחתת עם התבגרותם...ילדים אינם עוד יצורים בלתי נראים וחברי משפחה וקהילה פסיביים, אלא בני אדם ואזרחים המשתתפים בחיי המשפחה והקהילה. **הזכות להשתתפות נותנת לילדים לא רק את האפשרות להישמע אלא גם להיראות. הנראות והאקטיביות** אמורות לאפשר קיומו של דיאלוג בין ילדים למבוגרים, להעצים ילדים ולהכין אותם לקראת שיתופם כאזרחים שווי ערך בחברה.

מבואות להשוואה:

במגילת העצמאות של מדינת ישראל נאמר: "מדינת ישראל....תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין...." בסעיף זה באה לידי ביטוי הזכות לשוויון בפני החוק, כלומר: איסור הפליה לרעה. אין להפלות אדם לרעה רק בשל היותו שונה בדת, בגזע או בכל תכונה אחרת, אך יש להפלות לטובה קבוצות מסוימות באוכלוסייה, כגון: קבוצה עם מוגבלויות שונות, כדי לחזק את השוויון במתן אפשרויות לחיות בכבוד.

המרכז הארצי לזכויות התלמיד/ה מארג היחסים במוסדות חינוך

**האיסור על הגזענות מעוגן באמנה הבינלאומית בדבר ביעורן של כל צורות
ההפליה הגזעית שנוסחה ב-1966)**

סעיף 1 לאמנה מגדיר "גזענות" באופן הבא:
האמנה אוסרת "כל הבחנה, הוצאה מן הכלל, הגבלה או העדפה, המיוסדת על נימוקי גזע, צבע, ייחוס משפחתי, מוצא לאומי או אתני, שמגמתן או תוצאתן יש בהן כדי לסכל את ההכרה, ההנאה והשימוש או לפגום בהכרה, בהנאה או בשימוש על בסיס שווה של זכויות האדם וחירויות היסוד בחיים המדיניים, הכלכליים, החברתיים, התרבותיים או בכל תחום אחר בחיי הציבור".

האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד/ה

ביום 20 בנובמבר, 1989 ישראל חתמה ביום 3 ביולי, 1990 ישראל אשררה ביום 4 באוגוסט, 1991 פורסמה בכתבי אמנה 1038.

**עיקרון אי האפליה הוא אחד מארבעת העקרונות המהווים את לב ליבה של
האמנה וחלים ביישומן על כל אחת מן הזכויות הקבועות בה**
החינוך לשוויון ואיסור הפליה בא למלא את חובת האמנה והיא עולה בקנה אחד עם עמדת ועדת האום המפקחת על יישום האמנה בדבר זכויות הילד ובמבחני OECD.

מחויבות מערכת החינוך היא לכבד ולהבטיח כי כל ילדה וכל ילד יהיו מוגנים מכל צורה של אפליה, תוך הגנה מירבית והזכות לחינוך תמומש לכל תלמידה ולכל תלמיד.

סעיף 2 (1) המדינות החברות יכבדו ויבטיחו את הזכויות המפורטות באמנה זו לכל ילד שבתחום שיפוטם, **ללא הפליה** משום סוג שהוא, ללא קשר עם גזע, צבע, מין, שפה, דת, השקפה פוליטית או אחרת, מוצא לאומי, אתני, או חברתי, רכוש, נכות, לידה או מעמד אחר, בין אם של הילד, ובין אם של הוריו או אפוטרופסו החוקי. (2)

המרכז הארצי לזכויות התלמיד/ה

מארג היחסים במוסדות חינוך

המדינות החברות ינקטו בכל האמצעים המתאימים להבטיח כי הילד מוגן מפני כל צורה של הפליה או ענישה על-יסוד מעמדם, פעילויותיהם, השקפותיהם, או אמונותיהם של הורי הילד, אפוטרופסיו החוקיים, או בני משפחתו.

• מקובל להבחין בשלוש רמות של חובה:

החובה לכבד, להגן, למלא או להבטיח. משמען: שהמדינה חייבת להימנע מהתערבות בחופש הפרט, חובת המדינה להגן על התערבות מהפרעה ביישום הזכות, החובה לנקוט באמצעים הנחוצים לאפשר לפרט לממש את זכויותיהם (דוח רוטלוי)

סעיף 4 מוסיף באשר לזכויות כלכליות, סוציאליות ותרבותיות

סעיף 7 (1) הילד יירשם תיכף לאחר לידתו, ותהיה לו מלידתו הזכות להיקרא בשם,

הזכות לקבל אזרחות, וככל האפשר הזכות להכיר את הוריו ולהיות מטופל על-ידם

סעיף 8 (1) המדינות החברות מקבלות על עצמן לכבד את זכותו של הילד לשמור

על זהותו, לרבות אזרחות, שם וקשרי משפחה כמוכר בחוק

סעיף 9 (3) (מדינות חברות יכבדו את זכות הילד המופרד מהורה אחד או משניהם

לשמור על יחסים אישיים ומגע ישיר עם שני ההורים על בסיס סדיר, זולת אם מנוגד הדבר לאינטרסים של הילד

סעיף 13 לילד תהא הזכות לחופש ביטוי; זכות זו תכלול את החופש לבקש, לקבל

ולמסור מידע ורעיונות מכל סוג שהוא ללא התחשבות בגבולות, בעל פה, בכתב או בדפוס, בצורת אמנות או

באמצעי אחר, לפי בחירת הילד. הפעלת זכות זו יכול שתהיה כפופה למגבלות מסוימות, ובלבד שהן יהיו כאלה הנקבעות בחוק, והדרושות: כדי לשמור על זכויות של אחרים או על שמם הטוב; או כדי לשמור על ביטחון לאומי, סדר ציבורי (תקנת הציבור), בריאות הציבור או המוסר

המרכז הארצי לזכויות התלמיד/ה

מארג היחסים במוסדות חינוך

סעיף 16 ... ילד לא יהא נתון להתערבות שרירותית או בלתי חוקית בפרטיותו, משפחתו, ביתו או תכתובתו ואף לא לפגיעות שלא כחוק בכבודו ובשמו הטוב.

סעיף 20 (3) ... טיפול חלופי - (3) טיפול כאמור יכול לכלול, בין היתר, השמה באומנות, "קאפאלה" לפי דיני האיסלם, אימוץ, או לפי הצורך, השמה במוסדות מתאימים לטיפול בילדים. שעה שבוחנים פתרונות, ראוי לשים לב לרציות שברצף חינוכו של ילד, וכן לרקעו האתני, הדתי, התרבותי והלשוני.

סעיף 22 ילד במעמד פליט - זכאי לקבל הגנה מתאימה וסיוע הומניטרי

סעיף 23 (1) המדינות החברות מכירות בזכותו של ילד שכושרו הנפשי או הגופני לקוי ליהנות מחיים מלאים והוגנים בתנאים המבטיחים כבוד, מקדמים עצמאות ומקבילים על השתתפותו הפעילה של הילד בחיי הקהילה.

סעיף 24 (1) המדינות החברות מכירות בזכותו של כל ילד ליהנות מבריאות ברמה הגבוהה ביותר הניתנת להשגה ולאמצעים לטיפול במחלות ושיקום הבריאות. המדינות יבטיחו כי משום ילד לא תישלל הגישה לשירותי טיפול ובריאות... ג. להיאבק במחלות ובתת-תזונה... ה. להבטיח כי כל מגזרי החברה, במיוחד הורים וילדים, זוכים למידע, לחינוך ולסיוע ביישום מידע בסיסי על בריאות הילד והזנתו...

סעיף 25 זכות הילד המושם על ידי רשויות מוסמכות לצרוך סיעוד או טיפול בבריאותו הגופנית או הנפשית

סעיף 26 (1) המדינות החברות יכירו בזכותו של ילד ליהנות מביטחון סוציאלי,

סעיף 27 (1) המדינות החברות המכירות בזכותו של כל ילד לרמת חיים ההולמת את התפתחותו הגופנית, הנפשית, הרוחנית, המוסרית והחברתית... (3) ויספקו במקרה הצורך עזרה חומרית ותוכניות סיוע, במיוחד באשר לתזונה, ביגוד ודירה.

סעיף 28 (1) א. ידאגו כי יהיה חינוך יסודי חובה חנם פתוח לכל; ב. יעודדו את פיתוחן של צורות שונות של חינוך תיכון, לרבות חינוך כללי ומקצועי, יעשו אותן זמינות ונגישות עבור כל ילד, וינקטו צעדים מתאימים כגון הנהגת חינוך חנם והגשת סיוע כספי במקרה הצורך... ד. ידאגו לכך כי מידע והדרכה חינוכיים ומקצועיים יהיו זמינים ונגישים לכל ילד; ה. ינקטו אמצעים לעידוד ביקור סדיר בבתי ספר ולהקטנת שיעור הנשירה.

- הזכות לחינוך באמנה מוסיפה לאמור בסעיף 2 - לא זו בלבד שהמדינה אמורה

למנוע אפליה, אלא לקדם שוויון הזדמנויות לכל הילדים בה.

המרכז הארצי לזכויות התלמיד/ה

מארג היחסים במוסדות חינוך

סעיף 29 (1) לפיתוח יחס כבוד להורי הילד, לזהותו התרבותית, ללשונו וכן לערכיה הלאומיים של הארץ בה מתגורר הילד, לארץ מוצאו ולתרבויות שונות מתרבותו הוא... ד. להכנת הילד לחיי אחריות בחברה חופשית ברוח הבנה, שלום, סובלנות, שוויון המינים וידידות בין כל העמים, קבוצות אתניות, לאומיות ודתיות... (2) שום חלק מסעיף זה או מסעיף 28 לא יפורש כעילה לפגוע בחופש יחידים וגופים לכונן ולהנחות מוסדות חינוכיים

מדד האום העוקב אחר היישום – General Comment1

- האמנה מעגנת בסעיף 2 איסור רחב על הפליה מטעמים הקשורים בילד/ה והוריו או באפטרופסות החוקית, "ללא התחשבות במעמד הוריהם או ביכולותיהם הכלכלית" (דורנר בפס"ד "יתד") ומרחיבה בסעיף 29 ג' "החינוך לילד יכוון לפיתוח יחס של כבוד להורי הילד, לזהותו התרבותית, ללשונו וכן לערכים הלאומיים של הארץ בה מתגורר הילד, לארץ מוצאו ולתרבויות שונות מתרבותו הוא.

סעיף 30 במדינות שבהן קיימים מיעוטים אתניים, דתיים, או לשוניים או אנשים שהם מילידי המקום המקוריים, אין לשלול מילד השייך למיעוט כאמור או שהוא מילידי המקום את הזכות ליהנות מתרבותו, להצהיר על דתו ולקיים את מצוותיה, או להשתמש בשפתו הוא

סעיף 31 (2) מדינות יקדמו את זכותו של הילד להשתתף ללא סייג בחיי תרבות ואמנות וידאגו ליצירת הזדמנויות מתאימות ושוות לפעילות תרבותית, אמנותית מנפשת ומבדרת.

חוק זכויות התלמיד ממסד לראשונה את הזכות לחינוך בחקיקה ראשית (סעיפים 1 ו-3), מגן על תלמידים ותלמידות מפני הפליה (סעיף 5),

המרכז הארצי לזכויות התלמיד/ה

מארג היחסים במוסדות חינוך

לנושא השוויון בחינוך נכנס נושא האפליה, כפי שמופיע בחוק זכויות התלמיד בסעיף 5.
סעיף זה החליף והרחיב את הוראות סעיף 3 ב' לחוק חינוך ממלכתי תשי"ג 1953, כ"כ קיים
חוק אחר באותו נושא חוק יום לימודים ארוך ולימודי העשרה תשנ"ז 1997, סעיף 2
(א) – הוראות אלו מבטיחות הגנה ע"י רשות חינוכית מבחינת טווח הנושאים להם זכאי תלמיד במערכת החינוך.

רשות חינוך מקומית, מוסד חינוך או אדם הפועל מטעמם, לא יפלו תלמיד מטעמים עדתיים, מטעמים של ארץ מוצא מטעמים של רקע חברתי-כלכלי, מטעמים של נטייה מינית או זהות מגדרית, או מטעמים של השקפה פוליטית, בין של הילד ובין של הוריו, בכל אחד מאלה:

- (1) רישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד חינוך;
- (2) קביעת תכניות לימודים ומסלולי קידום נפרדים באותו מוסד חינוך;
- (3) קיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך;
- (4) זכויות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת והפעלתם.

(ב) העובר על הוראות סעיף זה, דינו - מאסר שנה או קנס, כאמור
בסעיף 61(א)(3) לחוק העונשין, תשל"ז-1977.

המרכז הארצי לזכויות התלמיד/ה

מארג היחסים במוסדות חינוך

בשנת 2011 תוקן סעיף 5 לחוק התלמיד. אחרי "מטעמים עדתיים", נוספה ההתייחסות "מטעמים של ארץ מוצא" אשר מרחיבה את יישום חוק זכויות התלמיד.

בשנת 2014 נוסף - מטעמים של נטייה מינית או זהות מגדרית.

השוואה בין המצוי לרצוי

שוויון באמנה - ס' 2	איסור הפליה בחוק - ס' 5
המדינות החברות יכבדו ויבטיחו את הזכויות המפורטות באמנה זו לכל ילד <u>שבתחום שיפוטם</u> , ללא הפליה משום סוג שהוא, ללא קשר עם גזע, צבע, מין, שפה, דת, השקפה פוליטית או אחרת, מוצא לאומי, אתני, או חברתי, רכוש, נכות, לידה או מעמד אחר, בין אם של הילד, ובין אם של הוריו או אפוטרופסו החוקי.	רשות חינוך מקומית, מוסד חינוך או אדם הפועל מטעמם, לא יפלו תלמיד מטעמים עדתיים, מטעמים של ארץ מוצא, מטעמים של רקע חברתי-כלכלי, מטעמים של נטייה מינית או זהות מגדרית, או מטעמים של השקפה פוליטית, בין של הילד ובין של הוריו, בכל אחד מאלה:
המדינות החברות ינקטו בכל האמצעים המתאימים להבטיח כי הילד מוגן מפני כל צורה של הפליה או ענישה על-יסוד מעמדם, פעילויותיהם, השקפותיהם, או אמונותיהם של הורי הילד, אפוטרופסיו החוקיים או בני משפחתו.	1. <u>רישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד חינוך.</u> 2. <u>קביעת תכניות לימודים ומסלולי קידום נפרדים באותו מוסד חינוך.</u> 3. <u>קיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך.</u> 4. <u>זכויות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת והפעלתם.</u>

האתגר העומד בפנינו הנו גדול במיוחד: ליצור בתנאי פתיחה מורכבים תרבות תומכת-זכויות בכל המגזרים, אשר תאפשר להטמיע את זכויות התלמיד כך שכל הצדדים במוסדות החינוך יצאו נשכרים מן המעבר לשפת זכויות וכבוד הדדי.

**המרכז הארצי
לזכויות התלמיד/ה**
מארג היחסים במוסדות חינוך

